

Målnummer:	Ö1297-83	Avdelning:
Domsnummer:	SÖ296-84	
Avgörandedatum:	1984-06-18	
Rubrik:	Efter avtal mellan travtränaren A samt B om att viss häst skulle skötas och tränas av A, har denne omhändertagit hästen. I mål om utmätning för B:s gäld gör C gällande att hästen tillhör honom och att B handlat på hans uppdrag. Fråga huruvida den av A innehavda hästen skall, med avseende på tillämpning av 4 kap 18 § 1 st UB, anses vara i B:s besittning.	
Lagrum:	4 kap. 18 § 1 st. utsökningsbalken (1981:774)	
Rättsfall:	NJA 1984 s. 132	

REFERAT

För uttagande av N-O.A. påförda obetalda skatter om tillhoppa 368 392 kr utmätte kronofogdemyndigheten i Örebro distrikt (kronoassistenten H.) d 8 april 1983 travhästen Lotty Yankee. Hästen, som vid utmätningstillfället var uppstallad i ett av travtränaren K.S. disponerat stall vid Mariebergs travbana, Örebro, åsattes av myndigheten ett värde av 35 000 kr. I utmätningsprotokollet antecknades att E.S. var registrerad som hästens ägare hos Svenska Travsportens Centralförbund.

Vid utmätningsprotokollet fogades en av förrättningsmannen upprättad promemoria av följande lydelse: Det har vid undersökning framkommit att den utmätta hästen har utbjudits till försäljning av N-O.A. vid ett flertal tillfällen till olika personer. Vid dessa tillfällen har N-O.A. framfört sig såsom ägare av hästen. Vid kontakt med travtränare K.S., där hästen står uppstallad för träning, har framkommit att N-O.A. kommit till honom och visat upp ett papper från kronofogdemyndigheten, Örebro, där en H.L. sagt att N-O.A. varit ägare av den tidigare utmätta hästen Lisette Key och att de nu var ovänner. Med denna grund ville N-O.A. uppställa den senare utmätta hästen hos K.S.. K.S. hävdar att N-O.A. sköter den 100 %-iga ägarkontakten samt talar i sin egen person om hästen. N-O.A. har även setts noga bevaka hästens träningar. N-O.A. har även frågat andra travtränare vid Örebro-Travet om de vill överta träningen av hästen.

I en annan vid protokollet fogad promemoria angavs bl a att en person vid namn J. för kronofogdemyndigheten uppgett att N-O.A., om han kunde få ihop eller eventuellt låna pengar för att lösa träningsavgiften för Lotty Yankee hos H.L., skulle flytta den hästen till K.S. "så han har båda på samma ställe".

E.S. anförde besvär över utmätningen i Svea HovR. Han yrkade i första hand att utmätningen skulle hävas och i andra hand att han skulle hänvisas att enligt 4 kap 20 § UB väcka talan i saken.

Riksskatteverket bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Hylander, hovrättsråden Elnér och Palmerantz, referent, samt adj led Beskow) anförde i beslut d 21 juli 1983:

Skäl. E.S. har till utveckling av sin talan anført bl a: Han är uppfödare och ägare av Lotty Yankee. Han betalar hästens träningsavgifter och alla kostnader för hästens vård hos tränaren. N-O.A. har av honom fått i uppdrag att lämna

hästen till proffstränare i Örebro, att följa hästens träning och utveckling samt att förevisa och salubjudas den.

E.S. har som skriftlig bevisning åberopat ett av Svenska Travsportens Centralförbund utfärdat registreringsbevis, utvisande att E.S. d 10 dec 1981 registrerats som uppfödare och ägare till Lotty Yankee.

Kronofogdemyndigheten har i yttrande till HovR:n anfört bl a: Vid utmätningstillfället fanns Lotty Yankee uppstallad i K.S:s stall. Av de uppgifter som fogats till utmätningsprotokollet framgår, att det varit N-O.A. som tagit kontakt med K.S. för uppställning av hästen och att det även varit N-O.A. som framstått som ägare till den. Med anledning härav anser myndigheten, att hästen uppstallats hos K.S. efter avtal mellan denne och N-O.A. och att hästen därför får anses ha varit i N-O.A:s besittning vid utmätningstillfället.

Riksskatteverket har i sin förklaring hänvisat till kronofogdemyndighetens yttrande och därutöver anfört: Som kronofogdemyndigheten funnit får Lotty Yankee anses ha varit i N-O.A:s besittning vid utmätningstillfället. E.S. har därför att styrka sitt påstående om att han är ägare till hästen. E.S:s uppgift att han lämnat hästen till N-O.A. för vissa uppdrag är helt obestyrkt och kan inte vitsordas. E.S. har varken styrkt eller visat skäl för sitt anspråk.

I en senare skrivelse till HovR:n har riksskatteverket anfört att den omständigheten att E.S. är registrerad som ägare inte visar att han också är den faktiska ägaren, eftersom någon rättslig prövning av äganderätten inte företas i registreringsmanhanget.

E.S. har i skrift till HovR:n anfört att vad som anges i registreringsbeviset skall gälla till dess annat visas.

HovR:n gör följande bedömning.

Lös egendom får enligt 4 kap 17 § UB utmätas, om det framgår att egendomen tillhör gäldenären eller om han enligt 4 kap 18 § eller 19 § skall anses vara ägare. I 4 kap 18 § 1 st nämnda balk stadgas, att gäldenären anses vara ägare till lös egendom som han har i sin besittning, om det inte framgår att egendomen tillhör annan.

Lika med kronofogdemyndigheten finner HovR:n av utredningen framgå, att Lotty Yankee uppstallats hos K.S. efter avtal mellan denne och N-O.A.. Hästen får därför anses ha varit i N-O.A:s besittning vid utmätningstillfället. Det åligger således E.S. att styrka sitt påstående om att han är ägare till hästen. Den omständigheten att E.S. registrerats som ägare till hästen kan ej tillmätas någon avgörande betydelse i detta sammanhang. Inte heller utgör vad E.S. i övrigt anfört i HovR:n tillräckligt bevis om att han är ägare till hästen. Utmätningen skall därför stå fast. HovR:n finner ej heller skäl föreligga att hänvisa E.S. att jämlikt 4 kap 20 § UB väcka talan i saken.

Slut. HovR:n lämnar besvären utan bifall.

E.S. anförde besvär och yrkade bifall till sin i HovR:n förda talan. Han anförde bl a att han varit hästens ägare sedan den föddes, att N-O.A. haft uppdrag av honom att lämna hästen till K.S. och att K.S. kontrollerat uppgifterna om hästen innan han tog den i sin besittning. Med stöd härav gjordes gällande att hästen var i E.S:s besittning med N-O.A. som besittningsbiträde när den lämnades till K.S. och att kronofogdemyndigheten inte hade haft rätt att presumera att N-O.A. ägde hästen.

Till stöd för sin talan åberopade E.S. bl a fakturor och betalningspåminnelser, utvisande att kostnaderna för hästens vård och träning hos K.S. hade debiterats honom, samt promemorior som hans ombud hade upprättat över samtal med K.S. och N-O.A..

Promemorian över samtalet med K.S. innehöll bl a följande. Omkring d 1 jan 1983 kom N-O.A. till K.S. och frågade om denne kunde ta hand om och ställa upp hästen Lotty Yankee. K.S. visste då att hästen kom från uppfödaren E.S.. K.S. hade tidigare en annan häst från samma uppfödare, Lisette Key, och den hästen är systerhäst till Lotty Yankee. K.S. lämnade N-O.A. besked att han skulle undersöka om han hade någon ledig plats och därefter skulle man återkomma till varandra. K.S. ville undersöka ägarförhållandet på Lotty Yankee. Han visste nämligen att N-O.A. hade mycket svag ekonomi och att K.S. kunde få stora problem med avgifterna eller andra besvär med en sådan kund. Innan han lämnade besked att ta emot hästen ville han därför förvissa sig om att han kunde få betalt för sina tjänster. K.S. undersökte därefter ägarförhållandena genom att förfråga sig hos Örebro läns Travsällskap. Där fick han besked att E.S. är registrerad ägare för hästen och sålunda juridiskt ansvarig för den och för avgifterna för den. Hästen kom då från en annan stallplats hos stallägaren H.L.. K.S. ombesörjde transporten till sitt stall. N-O.A. har därefter regelbundet besökt K.S. och tittat på hästen. Han har också salubjudit hästen till andra personer. Det är ingenting ovanligt att man som travintresserad eller som travtränare får uppdrag att sälja eller köpa hästar. K.S. kan inte uttala sig i frågan om vem som är rätt ägare till Lotty Yankee, men han har utgått från att det är E.S. eftersom denne är registrerad ägare för hästen och har betalat alla fakturor som avser avgifter för hästen. Även E.S. besöker regelbundet K.S. för att titta till Lotty Yankee och de båda har regelbundet haft samtal med varandra om hästens träning och skolning. Man har även då nämnt att hästen skulle säljas.

HD förordnade d 29 aug 1983 att, intill dess målet avgjordes eller annorlunda föreskrevs, vidare åtgärd för verkställighet inte fick äga rum.

Riksskatteverket bestred ändring.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden: RevSkr Wiking-Johnsson, hemställde i betänkande om följande beslut: Skäl. E.S. har i HD till stöd för att hästen tillhör honom, utöver vad han anfört i HovR:n, uppgivit bl a följande: Anledningen till att han gav N-O.A. i uppdrag att ombesörja att hästen kom i professionell träning var att han själv inte hade tid. E.S. har efter utmätningen vägrat betala avgifterna till K.S. för hästen. Det är E.S. som hela tiden har bestämt om uppställningen av hästen.

E.S. har vidare hänfört sig till uppgifter som till hans ombud lämnats av K.S. resp N-O.A.. K.S. har uppgivit bl a att även E.S. regelbundet besöker K.S. för att titta till hästen och att han och E.S. regelbundet har haft samtal om hästens träning och skolning samt att det även har nämnts att hästen skulle säljas. N-O.A. har uppgivit bl a att E.S. bett honom ta hand om Lotty Yankee och se till att hästen blev tränad, eftersom E.S. själv inte hade tid, samt att han inte har något ägarintresse i hästen men av E.S. blivit lovad ersättning i form av provision vid försäljning av hästen.

E.S. har åberopat fakturor d 1 febr och d 1 mars 1983 till honom från K.S. avseende Lotty Yankee samt betalningspåminnelse d 18 maj 1983 avseende fakturor d 1 och d 11 april samma år.

Riksskatteverket har ingivit av N-O.A. d 2 juni 1982 hos kronofogdemyndigheten, i samband med förhör enligt 2 kap 10 § UB, beedigad förteckning över tillgångar m m, enligt vilken N-O.A. försäkrar att han inte äger någon häst eller del i häst.

Den ifrågavarande hästen utmättes när den befann sig hos K.S.. Frågan om den ändå skall anses ha varit i N-O.A:s besittning får avgöras enligt allmänna regler (se prop 1980/81:8 s 423 och 427). Vid en samlad bedömning av vad i målet framkommit får anses att N-O.A:s handhavande av hästen skett på E.S:s

uppdrag och för dennes räkning. Vid sådant förhållande, och med beaktande av den befattning E.S. haft med hästen, har denna vid utmätningstillfället inte varit i N-O.A:s besittning i den mening som åsyftas i 4 kap 18 § UB. Hästen har då kunnat enligt 4 kap 17 § utmätas för N-O.A:s skulder endast om utmätningssökanden förmått styrka att N-O.A. är ägare till densamma. Då så ej skett skall utmätningen hävas.

Slut. Med ändring av HovR:ns beslut upphäver HD utmätningen.

HD (JustR:n Hult, Fredlund och Welamson) fattade följande slutliga beslut:

Skäl. Enligt 4 kap 17 § UB får lös egendom utmätas om det framgår att egendomen tillhör gäldenären eller om han enligt 18 eller 19 § skall anses vara ägare. Av innehållet i 18 och 19 §§ är här av omedelbart intresse endast stadgandet i 18 § 1 st, enligt vilket gäldenären anses vara ägare till lös egendom som han har i sin besittning, om det ej framgår att egendomen tillhör annan. Av indirekt intresse är emellertid, att 19 § innehåller regler om presumtion för gäldenärens äganderätt till egendom som han besitter gemensamt med sin make, om han varaktigt sammanbor med denne, eller gemensamt med annan med vilken han varaktigt sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden, medan eljest egendom som är föremål för fleras gemensamma besittning får utmätas endast om det framgår att egendomen tillhör gäldenären.

Den i målet aktuella hästen utmättes hos travtränaren K.S. för N-O.A:s skulder. K.S. har inte själv gjort gällande äganderätt till hästen. Tvisten i målet gäller, huruvida man i förevarande sammanhang skall som ägare till hästen behandla N-O.A., som ostridigt träffat avtal med K.S. om dennes befattning med hästen, eller E.S. som påstår att N-O.A. i angivet hänseende handlat på E.S:s uppdrag och för hans räkning. Tvisten aktualiserar i första hand frågan, huruvida det finns utrymme för att tillämpa besittningspresumtionen i 18 § 1 st på N-O.A., trots att det var K.S. som vid utmätningstillfället innehade hästen.

Frågan om besittningsbegreppets innebörd i hithörande fall har inte kommenterats närmare i förarbetena till UB. Det har framhållits (se SOU 1973:22 s 242) att frågan får avgöras enligt vad som i allmänhet gäller härom. Rörande vad som i allmänhet gäller om besittning råder emellertid i viss utsträckning betydande oklarhet.

Den nämnda oklarheten gäller inte minst situationer av den art som föreligger i målet, nämligen när någon innehar en sak för annans räkning. För sådana fall har man inom doktrinen ofta ansett båda vara besittare varvid innehavaren sagts ha den omedelbara besittningen medan den för vars räkning han innehar saken sagts ha medelbar besittning till den. Från flera håll har dock kritik anförts mot användningen av begreppet medelbar besittning. Kritiken, som åtminstone främst synes ha tagit sikte på traditionskravets innebörd i överlåtellesituationer, har gått ut på att det är onödigt att laborera med begreppet medelbar besittning, eftersom gällande rättsregler antagits kunna lika väl uttryckas utan att man gör det. (Se Undén, Svensk sakrätt 1, 1973 s 50 och Hessler, Allmän sakrätt s 100).

Såvitt gäller tillämpningen av 4 kap 17-19 §§ UB är emellertid frågan, huruvida man kan som besittning betrakta eller med besittning jämställa en rådighet av det slag som brukat betecknas medelbar besittning, ingalunda enbart en fråga om begreppsbildning eller framställningsteknik, utan den har en otvivelaktigt praktisk betydelse. Såsom utvecklats i NJA 1983 s 436 innebär visserligen huvudregeln i 17 § om utmätningssökandens beviskyldighet inte att utmätningssökanden alltid har bevisbördan för samtliga fakta som är av betydelse i målet utan att det liksom i tvistemål kan bli aktuellt med en fördelning av bevisbördan. Härav följer emellertid endast att det i flera fall än man i förstone kanske skulle kunna förmoda är likgiltigt huruvida en presumptionsregel är tillämplig eller inte, och sådana fall saknar här intresse. I en mängd praktiskt viktiga situationer blir det även med den nyansering av

huvudregeln om utmätningssökandens bevisskyldighet som nyss antytts utslagsgivande om man har att tillämpa huvudregeln eller om gäldenären skall i egenskap av besittare presumeras vara ägare. Det är för sådana situationer man har att fråga sig, om det finns skäl att tillämpa reglerna i 17-19 §§ så, att medan egendom skulle ha blivit utmätt om gäldenären alltjämt innehaft den, så blir den fredad från utmätning enbart på grund av det förhållandet att gäldenären överlämnat egendomen till en tredje man som innehar egendomen för gäldenärens räkning.

Mot en sådan tillämpning talar först och främst att de resultat vartill den leder blir från relevanta ändamålssynpunkter irrationella. Inga sakskalet motiverar att exempelvis den som påstår sig ha lånat ut en antik möbel till gäldenären skall ha större utsikter att få möbelen fredad från utmätning, därför att möbelen vid utmätningstillfället inte fanns i gäldenärens bostad utan av denne inlämnats för reparation hos en hantverkare som ostridigt innehade den för gäldenärens räkning.

Det irrationella i en dylik tillämpning av besittningsreglerna belyses också av det rättsfall som avgjorts genom HD:s beslut d 7 mars 1984 nr SO 108 (* Se ovan s 132. *) I HD ansåg utrett att en travhäst som utmätts hos en travtränare innehades av denne antingen på gäldenärens uppdrag och för dennes räkning eller på gäldenärens och hans hustrus uppdrag och för båda makarnas räkning. Från den utgångspunkten fann HD (med tre ledamöter mot två) att hästen vid utmätningstillfället var i gäldenärens eller makarnas gemensamma besittning. Till följd härav blev hustruns äganderättsanspråk inte beaktat, eftersom det inte ansågs styrkt. Något sakskalet för att hustrun skulle ha fått en bevislättning i den situation som ansågs föreligga i jämförelse med den tänkta situationen att hästen vid utmätningstillfället innehaft av gäldenären eller av makarna gemensamt synes inte heller stå att finna.

En annan invändning mot den ifrågasatta restriktiva tillämpningen av besittningsreglerna är, att den synes ägnad att i betydande grad öka möjligheterna för mindre nogräknade gäldenärer att undanhålla egendom från utmätning. Man har härvidlag anledning tänka på inte bara egendom som det finns naturliga skäl att annan än ägaren innehar, exempelvis en möbel som skall repareras eller en travhäst som skall tränas. Man måste sålunda fråga sig, hur man skall bedöma det fall, att exempelvis kontanta medel överlämnats av gäldenären till en annan person för förvaring och att det är en tredje person som påstås vara ägare, varvid gäldenären kanske rentav också upplyser att förflyttningen av pengarna syftat endast till att äganderätt för gäldenären inte skall kunna presumeras. Manövrer av detta slag bör man rimligen kunna komma till rätta med, men det är svårt att se hur det skall kunna ske på annat sätt än genom att regeln om besittning för gäldenären tillämpas.

Faran för att en gäldenär handlar på det senast beskrivna sättet torde visserligen begränsas något av att gäldenären efter omständigheterna kan löpa en större eller mindre risk att den som mottagit pengarna för förvaring inte lämnar tillbaka dem. Det finns emellertid en praktiskt viktig situation där någon sådan risk inte föreligger, nämligen när gäldenären placerar pengarna i ett av honom hyrt bankfack. Det synes vara ett oacceptabelt resultat att gäldenären inte skulle presumeras vara ägare till kontanter som han förvarar i ett bankfack, till vilket enligt avtalet med banken ingen annan än han själv skall äga tillträde. Med hänsyn till vad som föreskrivits om gemensam besittning är det emellertid tvivelaktigt om man kan undgå resultatet på annat sätt än genom att under besittning inbegripa eller med besittning jämställa sådan rådighet som brukat kallas medelbar besittning, eftersom både bankens och gäldenärens medverkan erfordras för att facket skall öppnas.

Det är likväl klart, att besittningsrekvisitet under inga förhållanden kan begränsas till fall av direkt fysiskt innehav. Sålunda kan en persons besittning till viss egendom rimligen inte anses upphöra därför att egendomen rent tillfälligt eller under hans kontinuerliga uppsikt innehas av annan, exempelvis

ett affärsbiträde som för affärsinnehavarens räkning visar upp en sak för försäljning eller en mekaniker som efter reparation provkör en bilförsäljaren tillhörig bil. För sådana fall har man brukat tala om osjälvständig besittning och beteckna innehavaren som besittningsbiträde. Också vid den mera restriktiva tillämpningen av besittningsreglerna måste man säkerligen bortse från begränsningar av gäldenärens rådighet av detta slag. Möjligt är, att i bankfacksexemplet besittningsmomentet för banken kan anses vara av så underordnad betydelse att det kan hänföras till denna kategori.

Under alla omständigheter utgör emellertid bankfacksfallet en illustration till ett annat bekymmer som uppkommer, om man från besittningsreglernas tillämpning utesluter fall av s k medelbar besittning. Gränsen mellan sådana fall och fall där det endast är fråga om att någon innehar viss egendom som besittningsbiträde synes nämligen flytande, och om avgränsningen av besittningsreglernas tillämpningsområde skall gå mellan dessa båda typfall synes svårigheterna och osäkerheten i rättstillämpningen bli långt större än om tillämpningsområdet omfattar båda typfallen.

Särskilt i anslutning till vad som har sagts ovan rörande egendom i bankfack förtjänar vidare anmärkas följande. I förarbetena till UB (prop 1980/81:8 s 431) och kommentaren till balken av Walin-Gregow-Löfmarck (s 147) uttalas att den bestämmelse enligt vilken - fränsett make- och sambofallen - egendom som är föremål för fleras gemensamma besittning inte får utmätas om det ej framgår att den tillhör gäldenären tillämpas endast såvitt gäller förhållandet mellan gäldenären och den som jämte honom har besittning till egendomen, medan man i förhållande till tredje man som inte har gemensam besittning till egendomen har att tillämpa presumtionen för att gäldenären är ägare till egendom som han har i sin besittning. Denna ståndpunkt är oförenlig med lagens avfattning. Den synes emellertid ha goda skäl för sig för fall där inte båda sambesittarna gör gällande att de gemensamt besitter egendomen för tredje mans räkning. I själva verket synes ståndpunkten ligga väl i linje med vad som i det föregående förfäktats för fall, där någon ensam innehar viss egendom men han innehar den för gäldenärens räkning och fråga är om förhållandet mellan gäldenären och en tredje man.

Såsom redan anmärkts har HD i ett fall intagit ståndpunkten, att tillämpningen av besittningsreglerna i 4 kap 18 och 19 §§ UB inte är begränsad till fall av s k omedelbar besittning. De synpunkter som anförts ovan - och som kan sammanfattas så att en dylik begränsning vore ägnad att leda till resultat som är både irrationella och farliga för utmätningsinstitutets effektivitet samt att dessutom förorsaka osäkerhet i rättstillämpningen - motiverar att den av HD intagna ståndpunkten upprätthålls. Huruvida man därvid låter själva besittningsbegreppet omfatta fall av s k medelbar besittning eller tillämpar besittningsreglerna analogiskt på sådana fall är enbart en framställningsteknisk fråga. Enligt båda alternativen får den närmare avgränsningen av besittningsreglernas tillämpningsområde ske med beaktande av sådana praktiska synpunkter som berörts i det föregående. Terminologiskt enklast är emellertid att beteckna de nu avsedda fallen som fall av besittning för gäldenären.

Sådana förhållanden som föranleder att någon skall anses ha medelbar besittning måste i princip styrkas. Detta innebär till en början att medelbar besittning kommer att sakna praktisk betydelse i förhållande till den omedelbare besittarens borgenärer, eftersom presumtionen för att den sistnämnde är ägare bryts genom samma bevisning som ådagalägger att han besitter egendomen för annans räkning. För vems räkning innehavaren i sådant fall besitter egendomen är att bedöma med utgångspunkt i avtalet med innehavaren. Innehåller detta avtal ingenting om att innehavet skall ske för annan än den med vilken avtalet träffats, måste denne anses ha den medelbara besittningen. För den händelse det vid utmätning för hans gäld påstås att han i sin tur handlat på uppdrag av en tredje person för dennes räkning, måste detta styrkas för att inte egendomen skall på grund av besittningspresumtionen

anses tillhöra utmätningsgäldenären.

I förevarande fall är utrett att hästen uppstallats hos K.S. efter avtal mellan denne och N-O.A. samt att N-O.A. därvid inte gjort gällande annat än att han var ägare till hästen. Hästen får därför anses ha vid utmätningstillfället varit i N-O.A:s besittning. E.S:s påstående att han är ägare till hästen och att N-O.A. vid avtalet med K.S. handlat på E.S:s uppdrag och för dennes räkning måste följaktligen styrkas för att utmätningen skall hävas.

För E.S:s påstående talar främst att han varit uppfödare av hästen, att han står registrerad som ägare samt att räkningar på kostnaderna för hästens vård och träning hos K.S. utställts på E.S. och synes ha betalats av denne fram till utmätningstillfället. Vad som sålunda och i övrigt förekommit kan visserligen inte anses med tillräcklig grad av säkerhet utvisa att inte N-O.A. förvärvat hästen av E.S., ehuru E.S. i N-O.A:s intresse kvarstått som registrerad ägare och betalat räkningarna, varvid det får förutsättas att E.S. gottgjorts eller avsetts skola gottgöras härför av N-O.A.. E.S. får emellertid anses ha gjort sitt påstående sannolikt i sådan grad att föreläggande jämlikt 4 kap 20 § UB bör meddelas honom.

Slut. HD ändrar på det sätt HovR:ns beslut att E.S. med tillämpning av 4 kap 20 § UB föreläggs att inom en månad från det att HD:s beslut delgavs honom väcka talan i saken vid Örebro TR mot staten genom riksskatteverket och mot N-O.A. vid äventyr att han eljest förlorat sin rätt mot staten, om ej staten inom den angivna tiden har väckt talan i saken mot honom.

Referenten, JustR Gregow, med vilken JustR Knutsson instämde, var skiljaktig och anförde: Den i målet aktuella travhästen Lotty Yankee fanns vid tidpunkten för utmätningen d 8 april 1983 i ett av K.S. förhyrt travstall vid Mariebergs travbana i Örebro, dit den förts i början av samma år för att tränas och skötas av K.S. sedan överenskommelse härom träffats mellan K.S. och N-O.A.. Det var alltså K.S. som vid utmätningstillfället hade den omedelbara rådgigheten över hästen.

I målet föreligger till bedömande spørsmålet huruvida hästen, trots att den sålunda innehades av K.S., skall när det gäller frågan om utmätning mot N-O.A. anses ha varit i dennes besittning. Om hästen anses ha varit i N-O.A:s besittning, följer av 4 kap 18 § 1 st UB att N-O.A. skall anses vara ägare till hästen, såvida det inte framgår av utredningen i målet att den tillhör någon annan. Om däremot hästen inte anses ha varit i N-O.A:s besittning, är 4 kap 17 § UB att tillämpa, vilket innebär att hästen inte får utmätas utan att det framgår av utredningen att den tillhör N-O.A..

E.S. har gjort gällande att Lotty Yankee får anses ha befunnit sig i hans besittning, eftersom förvaringen och uppställningen bestämts av honom. Riksskatteverket har däremot hävdats att Lotty Yankee får anses ha varit i N-O.A:s besittning.

Att tillämpa presumtionsbestämmelsen i 4 kap 18 § 1 st UB i ett fall som det förevarande innebär att egendom som innehas av tredje man likväl skall anses vara i gäldenärens besittning, om det på grund av vad som blivit upplyst bedöms att tredje mannen innehar egendomen för gäldenärens räkning. Man får visserligen räkna med att presumtionsbestämmelsen i vissa fall kan anses böra tillämpas trots att egendomen inte är i gäldenärens faktiska besittning. Att utsträcka presumtionens tillämpningsområde till situationer av nu förevarande slag - där gäldenären inte ens vid något tidigare tillfälle haft egendomen i sin omedelbara besittning - inger emellertid betänkligheter. En sådan tillämpning, som synes kunna föra mycket långt, saknar stöd i förarbetena och är inte väl förenlig med den grund på vilken presumtionen vilar. Den måste också föranleda åtskilliga gränsdragningsproblem och tillämpningssvårigheter med därav föranledd oklarhet om bestämmelsens rätta innebörd. Att vid nämnda tillämpning utmätningsförfarandet i en del fall blir mera effektivt kan inte anses avgörande.

Med hänsyn till det anförda bör vid prövning av frågan om utmätning för N-O.A:s gäld den av K.S. omhändertagna hästen inte anses ha varit i N-O.A:s besittning. För att utmätning skall få ske krävs därför, enligt 4 kap 17 § UB, att det framgår att hästen tillhör N-O.A..

Av utredningen i målet måste anses framgå att Lotty Yankee uppfötts av E.S. och ursprungligen ägts av honom. Någon omständighet som utvisar att han överlåtit hästen till N-O.A. eller någon annan har inte förebragts. N-O.A:s uppträdande i samband med att K.S. åtog sig att träna och sköta hästen och även senare utgör visserligen i och för sig visst stöd för att N-O.A. numera är ägare. Vad E.S. uppgivit som förklaring till N-O.A:s agerande kan emellertid inte lämnas utan avseende. Beaktas bör också att E.S. är registrerad som ägare och att avgifterna för K.S:s skötsel av hästen före utmätningen såvitt framgår betalats av E.S.. Mot bakgrund härav kan det inte anses framgå att Lotty Yankee tillhör N-O.A.. Utmätningen skall därför upphävas.

JustR Gregow tillade till utveckling av sin mening: Beträffande förutsättningarna för utmätning av lös egendom gäller enligt 4 kap 17 § UB att sådan egendom får utmätas, om det framgår att egendomen tillhör gäldenären eller om han enligt 18 eller 19 § skall anses vara ägare. I 18 § 1 st anges att gäldenären anses vara ägare till lös egendom som han har i sin besittning, om det inte framgår att egendomen tillhör annan. Om gäldenären är gift och varaktigt sammanbor med sin make och makarna har lös egendom i sin gemensamma besittning, gäller enligt 19 § 1 st att gäldenären anses som ägare till egendomen, såvida det inte görs sannolikt att makarna är samägare till egendomen och det inte heller framgår att egendomen tillhör den andre maken eller någon annan; detsamma gäller, när gäldenären varaktigt sammanbor med annan under äktenskapsliknande förhållanden (s k sambor). För det fall att gäldenären och annan än som avses i 19 § 1 st har lös egendom i sin gemensamma besittning föreskrivs i 2 st att egendomen eller andel däri får utmätas endast om det framgår att egendomen eller andelen tillhör gäldenären.

Av det anförda följer att besittningen till lös egendom är av grundläggande betydelse vid utmätning. I förevarande mål har fråga uppkommit om den närmare innebörden av begreppet besittning i nyssnämnda bestämmelser. Spörsmålet gäller i första hand huruvida presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st bör tillämpas även i fall då aktuell egendom visserligen inte är i gäldenärens faktiska besittning utan innehas av annan men denne innehar egendomen för gäldenärens räkning.

I ett nyligen meddelat beslut, nr SO 108 d 7 mars 1984 i mål Ö 1407/83 (* Se ovan s 132. *) , har HD funnit att en travhäst, som vid utmätningstillfället omhändertogs av en travtränare antingen på gäldenärens uppdrag och för dennes räkning eller på gäldenärens och hans makes uppdrag och för bådas räkning, fick anses vara i gäldenärens besittning eller i makarnas gemensamma besittning. Hästen hade i detta fall före överlämnandet till tränaren varit i gäldenärens faktiska besittning eller i makarnas gemensamma faktiska besittning.

Frågan om innebörden av besittningsbegreppet i nu aktuella bestämmelser har inte behandlats närmare i förarbetena till UB. Enligt uttalande i motiven till 18 § skall frågan huruvida viss egendom skall anses vara i gäldenärens besittning avgöras enligt vad som i allmänhet gäller härom (prop 1980/81:8 s 423).

Det måste antas att bestämmelserna om presumtion på grund av besittning i princip utgår från den faktiska besittningen. Detta utesluter emellertid inte att bestämmelsen i 18 § 1 st tillämpas analogt i vissa situationer, som inte direkt faller under bestämmelsen men som ändå är sådana att de rimligen måste omfattas av presumptionen. Som exempel kan nämnas det fallet att, sedan lös egendom i en gäldenärs faktiska besittning utmätts för hans gäld och tagits i förvar av kronofogdemyndigheten, fråga uppkommer om utmätning av

egendomen för annan fordran mot samma gäldenär. Frågan huruvida presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st bör tillämpas analogt i fall av den typ som är aktuell i nu förevarande mål, dvs då annan än gäldenären innehar lös egendom för gäldenärens räkning såsom depositarie, legotagare eller i annan därmed jämförlig egenskap (i fortsättningen generellt kallade depositionsfall), får bedömas med hänsyn främst till grunden för bestämmelsen och de konsekvenser som den ena och den andra ståndpunkten medför i olika hänseenden. Om nämnda bestämmelse om presumtion vid ensambesittning anses böra tillämpas analogt i depositionsfall, bör detsamma gälla bestämmelsen i 19 § 1 st om presumtion vid gemensam besittning för makar och sambor.

Först förtjänar nämnas att UL i sin 69 § innehöll motsvarighet till presumtionsbestämmelserna i 4 kap 18 § 1 st och 19 § 1 st UB. 69 § UL torde inte ha ansetts tillämplig då egendom innehades av någon annan än gäldenären (se Trygger, Kommentarer till UL 2 uppl 1916 s 231, Alexanderson, Utsökning i Lärobok i rättskunskap IV 2 uppl 1927 s 67 f, Olivecrona, Utsökning 9 uppl 1980 s 97 ff och Hassler, Utsökningsrätt 2 uppl 1960 s 188 f; se även Hessler, Allmän sakrätt 1973 s 151).

Förarbetena till UB innehåller inte något stöd för att presumtionsbestämmelserna bör tillämpas i depositionsfall, något som - om så hade varit avsikten - hade varit naturligt med hänsyn till att fråga är om en förhållandevis stor och enhetlig grupp. Det kan påpekas att lagberedningen för ett speciellt fall avseende förslaget till presumtionsbestämmelse beträffande makar och andra samboende uttalat sig för en analogisk tillämpning (prop 1980/81:8 s 429).

Presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st grundas enligt förarbetena på antagandet att lös egendom regelmässigt tillhör den som har egendomen i sin besittning och sammanhänger också med den betydelse som tradition av lös egendom har för skydd mot överlåtarens borgenärer (prop 1980/81:8 s 423). Dessa skäl kan inte på samma sätt åberopas då egendomen innehas av annan än gäldenären, även om innehavaren innehar egendomen för gäldenärens räkning.

Presumtionsbestämmelserna får anses utgöra undantag från regeln i 17 § att för utmätning krävs att det av utredningen i målet framgår att egendomen tillhör gäldenären. Presumtionsbestämmelserna ger också utmätningssökanden en i bevishänseende mycket förmånlig ställning. Det synes bäst förenligt härmed att analogisk tillämpning sker med återhållsamhet.

Tillämpning av en presumtionsbestämmelse i depositionsfall innebär att det för utmätning inte behöver styrkas att gäldenären är ägare utan att bevisskyldigheten åvilar den som påstår sig vara ägare; denne har att styrka sitt anspråk för att utmätning skall underlåtas. (Här bortses från den särskilda föreskriften i 19 § 1 st angående samäganderätt.) Frågan torde få störst betydelse när gäldenären varaktigt sammanbor med make eller sambo. Tillämpning av 19 § 1 st även i depositionsfall leder till att gäldenären presumeras vara ägare även framför sin make (sambo); om presumtionsbestämmelsen däremot inte är tillämplig, måste gäldenärens äganderätt styrkas även i förhållande till maken (sambon). Med hänsyn till att förhållandevis starka skäl krävs såväl för att bryta en presumtion som för att få till stånd utmätning utan stöd av en presumtion måste man utgå från att tillämpning av en presumtion i depositionsfall ofta skulle möjliggöra en utmätning, som annars inte kunnat ske. Det kan dock förmodas att resultatet i många andra fall skulle bli detsamma, vare sig en presumtion tillämpas eller inte. Härtill bidrar bl a den upplysningsplikt som enligt 4 kap 14 och 15 §§ UB åvilar utmätningsgäldenären och i viss omfattning även tredje man (bl a en depositarie) och möjligheten för kronofogdemyndigheten att hålla förhör i utsokningsmål samt de tvångsmedel som står till buds (se 2 kap 10-16 §§). Beaktas bör också den möjlighet till utmätning med förbehåll för tredje mans rätt, som 4 kap 22 § ger när viss lös egendom inte kan utmätas enligt 17-19 §§

men det föreligger sannolika skäl att egendomen tillhör gäldenären. Denna bestämmelse är avsedd att tillämpas bl a i fråga om lös egendom i tredje mans besittning (prop 1980/81:8 s 447 och 1116).

Om presumtionsbestämmelserna inte tillämpas i depositionsfall, kan gäldenären genom att, när utmätning hotar, föra egendom ur sin omedelbara besittning för att förvaras av annan förhållandevis lätt sätta presumptionen ur spel och därigenom omöjliggöra eller i vart fall försvåra utmätning. Detta förhållande bör dock inte överbetonas. Det väsentligaste problemet för kronofogdemyndigheterna i sådana fall torde vara att över huvud få kännedom om egendomen och om var den finns. I detta sammanhang kan påpekas att det synes vara förutsatt att en besittningsrubbnings makar (sambor) emellan, vilken ju kan ha betydelse för huruvida presumtionsbestämmelsen i 19 § 1 st är tillämplig, bör godtas (jfr prop 1980/81:8 s 429 f och LU 1980/81:23 s 30 f).

Mot bakgrund av det anförda kan inte med fog hävdas att om presumtionsbestämmelserna inte anses tillämpliga i depositionsfall, utmätningförfarandet skulle brista i effektivitet eller utmätningssökanden annars skulle erhålla en alltför oförmånlig ställning.

För fall av gemensam besittning mellan andra än makar och sambor har, som framgår av vad som sagts i det föregående, inte uppställts någon presumtion (jfr 19 § 2 st). Detta gäller emellertid endast förhållandet mellan gäldenären och den som jämte honom har besittning till egendomen. I förhållande till en utomstående tredje man är däremot presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st tillämplig (se prop 1980/81:8 s 431, 1111 och 1211). Egendom i ett förhyrt bankfack får måhända, åtminstone i vissa fall, anses vara i bankfacksinnehavarens och bankens gemensamma besittning. Eftersom det kan förutsättas att banken inte gör anspråk på att vara ägare till egendom som förvaras i bankfacket, blir alltså i praktiken endast presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st (eller i 19 § 1 st) tillämplig. Bankfacksfallet bereder alltså över huvud inte någon svårighet i förevarande hänseende. Även fall av s k osjälvständig besittning synes kunna lämnas åsido. Det är utan vidare tydligt att egendom inte vid utmätning skall anses vara i ett s k besittningsbiträdes (butiksbiträdes, hotellgästs etc) besittning (inte ens vid utmätning för dennes gäld). Det finns ingen anledning att räkna med att dessa fall skall bereda några beaktansvärda gränsdragningsproblem i tillämpningen.

Om utmätning i depositionsfallen skall ske för den faktiske innehavarens (eller, vid gemensamt innehav, hans makes eller sambos) gäld, råder inte någon tvekan om att egendomen i det målet skall anses vara i den gäldenärens besittning (eller i hans och hans makes eller sambos gemensamma besittning). Om presumtionsbestämmelserna anses tillämpliga vid utmätning hos den för vars räkning egendomen bedöms vara innehavd och utmätning samtidigt är aktuell hos såväl denne som innehavaren, skall egendomen tydligen samtidigt anses vara såväl i den enes som i den andres besittning. Detta är inte tillfredsställande.

Huruvida presumtionsbestämmelserna bör tillämpas i depositionsfall har också samband med frågan vilka närmare förutsättningar som skall gälla för tillämpningen. Om tillämpningen skulle vara begränsad till fall då egendomen tidigare varit i gäldenärens faktiska besittning resp i hans och hans makes (sambos) gemensamma faktiska besittning, är det fråga om en förhållandevis begränsad utvidgning av presumtionsbestämmelsernas tillämpningsområde som inte torde ha någon större praktisk betydelse i fråga om fall som avses i 18 § 1 st men viss betydelse beträffande makes (sambos) rätt när det gäller 19 § 1 st; det måste emellertid i dessa fall klarläggas att egendomen inte varit i gäldenärens makes (sambos) ensambesittning - i sådant fall är ju presumtionsbestämmelsen i 19 § 1 st inte tillämplig - något som i efterhand kan orsaka svårigheter. Om en sådan begränsad utvidgning av tillämpningsområdet är dock inte fråga i målet. Om presumtionsbestämmelserna sålunda skall tillämpas även i andra fall då

innehavaren av egendomen bedöms inneha denna för gäldenärens räkning, uppkommer andra och större svårigheter. Det kan sålunda frågas om förutsättning för tillämpningen skall vara att innehavaren inte själv gör anspråk på att vara ägare eller om det är tillräckligt att anspråk därpå från hans sida kan lämnas utan avseende eller att anspråket efter ingående bedömning befunnits inte vara hållbart. Det kan också, såsom i förevarande mål, förekomma att någon annan än innehavaren gör anspråk på äganderätten och sålunda gör gällande att egendomen innehas för hans räkning. Det kan härvid förhålla sig så att en person innehar egendomen på uppdrag av en annan, vilken i sin tur förfogat över den för en tredjes räkning osv. De svårigheter som härvid kan uppkomma belyses rätt väl av förhållandena i detta mål. Över huvud måste en tillämpning av presumtionsbestämmelserna i fall som nu nämnts förorsaka åtskilliga tillämpningsproblem och gränsdragningssvårigheter med därmed föranledd oklarhet om bestämmelsernas rätta innebörd.

Tillämpning av presumtionsbestämmelserna även i nu nämnda situationer innebär tydligen att en - ibland mycket ingående - bedömning av förhållanden som rör själva äganderätsfrågan måste ske för att ståndpunkt skall kunna tas tillfrågan om besittning. Därefter torde ofta knappast finnas utrymme för någon ytterligare bedömning av äganderätsfrågan. Detta är inte väl förenligt med UB:s reglering, som utgår från att äganderätsfrågan i princip skall bedömas fristående från frågan om besittningen.

Ett särskilt skäl till att utsträcka presumtionsbestämmelsernas tillämpning till depositionsfall skulle i och för sig kunna vara att man ville skapa en möjlighet att få tvist om äganderätten till viss egendom prövad av domstol. Det kan erinras om att före UB:s införande stämningshänvisning beträffande äganderätten till lös egendom kunde vid äventyr av talans förlust meddelas endast då utmätningen skett med stöd av 69 § UL, vilken utgick från att egendomen var i gäldenärens besittning. Enligt UB kan däremot föreläggande att väcka talan meddelas beträffande all slags egendom och oavsett grunden för utmätningen. Av visst intresse i detta sammanhang är att äganderätsfrågan efter föreläggande kan komma under domstolsprövning sedan utmätning skett med förbehåll för tredje mans rätt enligt 4 kap 22 §.

Om presumtionsbestämmelsernas tillämpningsområde i princip begränsas till fall av faktiskt innehav uppnår man en betydligt enklare tillämpning, som bättre svarar mot grunden för bestämmelserna.

Av anförda skäl kan presumtionsbestämmelsen i 4 kap 18 § 1 st UB i princip inte anses tillämplig i fråga om egendom som tredje man innehar för gäldenärens räkning.

Den i målet aktuella travhästen Lotty Yankee omhänderhades vid utmätningstillfället av travtränaren K.S.. Även om K.S. innehade hästen för N-O.A:s räkning, var den följaktligen inte i N-O.A:s besittning. Presumtionsbestämmelsen i 18 § 1 st är därför inte tillämplig.

Sökord: Travhäst; Häst; Tränare; Besittning; Utmätning

Litteratur:
